

Transparentnost Srbija
Transparency Serbia

Transparentnost Srbija

pregled aktivnosti

april 2025. godine

Bilten broj 4/2025

Sadržaj:

Pod lupom	2
Ko je organizovao i platio miting	2
Korupcija posle 25 godina prvi put isplivala na prvo mesto problema društva u Srbiji	3
Saopštenja	5
Preplitanje stranačkog i državnog i odsustvo kontrole	5
Šta sve nije uređeno pred izbore u Zaječaru i Kosjeriću	6
Konferencije	8
Istraživanje: Korupcija najveći problem za 22 odsto građana	8
Inicijative i analize	10
MUP – procena broja učesnika	10
Mediji	12
Želje građana i volja vlasti	12

Pod lupom

Ko je organizovao i platio miting

15. aprila 2025.

Miting 12. aprila koštao je više miliona evra, ali je važnije pitanje ko je to platio.

"U ovom trenutku ima previše nepoznanica da bi se moglo tačno reći koliko je tačno koštao miting održan prošle subote ispred Skupštine Srbije i u okolnim ulicama. Još nije objavljena čak ni osnovna informacija ko je zvanično bio organizator skupa. Predsednik Republike je na njega pozivao u ime, kako je rekao, Pokreta za narod i državu. Udruženje pod takvim nazivom je registrovano 28. marta ove godine, ali je ostala dilema da li je to uopšte najavljivan pokret, pošto je udruženje registrovala osoba koja se ne nalazi na spisku članova inicijativnog pokreta", izjavio je programski direktor Transparentnost Srbija Nemanja Nenadić za „Danas“.

On napominje i da je bitna nepoznanica i to koliko je ljudi uopšte dovezeno u Beograd, kako bi prisustvovali mitingu, jer je moguće da je njihov broj bio veći od broja onih koji su zaista i bili na platou ispred Skupštine. Među troškovima skupa spadaju, kako kaže, i nastupi pojedinih pevača i grupa, kao i scenografija.

Kad je reč o samim troškovima događaja, kako kaže Nenadić, najočigledniji su oni koji se tiču prevoza velikog broja učesnika.

"Prema nekim informacijama, za te potrebe je bilo agažovano oko 3.000 autobusa. Samo za zakup autobusa bilo je potrebno izdvojiti

Koliko je koštao Vučićev skup u Beogradu: "Sigurno desetine miliona evra...o trošku građana"

Skup "Ne damo Srbiju" koji je u Beogradu minulog vikenda organizovao Aleksandar Vučić koštao je desetine miliona evra.

najmanje milion i po evra. U javnosti su bile objavljene informacije da su mnogi učesnici dobijali naknadu za dolazak na taj skup, a nakon mitinga su objavljeni i snimci gde se govori o visini te naknade, da je ona iznosila 50 evra. U većoj meri nego ranije za učesnike skupa je bila obezbeđena hrana i piće, a najzad tome svemu treba dodati troškove koje su imale brojne javne institucije, poput beogradskih komunalnih preduzeća, ali i lokalnih samouprava, turističkih organizacija, Poštanske štedionice i drugih koji su imali svoje štandove tokom mitinga. U svakom slučaju, reč je o troškovima koji se mere milionima evra", napominje programski direktor Transparentnosti Srbija.

Važnije od toga koliki su troškovi bili jeste, kako ističe isti sagovornik, ko ih je platio.

"Čak i u slučaju da SNS i druge stranke vladajuće koalicije formalno nisu organizovale ovaj događaj, one bi imale obavezu da troškove evidentiraju, a zatim i da prijave u svom godišnjem finansijskom izveštaju za 2025.

godinu, ili da ih dostave Agenciji za sprečavanje korupcije, ukoliko ona to zatraži. Ukoliko su učesnicima isplaćivane neke dnevnice, i ako je to činila stranka, onda bi uplate morale da se obavljaju preko računa u skladu sa Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti", pojašnjava Nenadić i dodaje i da kada je reč o učešću pojedinih javnih institucija na skupu, gotovo je izvesno da je ono bilo protivno pravilima koje uređuje njihov rad i pravila finansiranja njihovih aktivnosti.

Ipak, kao najveći problem u vezi sa svim ovim, smatra sagovornik Danasa, jeste pasivnost koju je Agencija za sprečavanje korupcije pokazivala, kao i u drugim, sličnim prilikama.

Korupcija posle 25 godina prvi put isplivala na prvo mesto problema društva u Srbiji

6. aprila 2025.

Organizacija Transparentnost Srbija sproveda je u martu istraživanje stavova i iskustva građana o korupciji, a rezultati se značajno razlikuju u odnosu na prethodne godine. "Korupcija je isplivala prvi put u poslednjih 25 godina, kako se rade istraživanja o korupciji, na prvo mesto liste problema u društvu", rekao je Nemanja Nenadić za TV N1.

„Korupcija je uvek bila visoko – na drugom, trećem, četvrtom, nekada je i na peto mesto padala. Sada je na 1. mestu i to ubedljivo“, rekao je Nenadić u emisiji Dan uživo na N1. Dve trećine ispitanika označilo je korupciju kao prvi problem, a prvi sledeći problem dobio je upola manje glasova.

Kao razlog ovakvih rezultata istraživanja Nenadić navodi masovne antikorupcijske proteste s jedne, i akciju protiv korupcije koju su proglasili državni organi, s druge strane. O tome se govori u svim medijima, samo sa fokusom na jednu ili drugi temu, rekao je on.

„U svim pitanjima gde se od građana traži da se izjasne o tome da li smatraju da se korupcija povećava ili slično, broj neopredeljenih je zanemarljiv, u odnosu na ranije godine“, ističe Nenadić.

Nenadić podseća da se ubrzo posle tragedije u Novom Sadu kada je pala nadstrešnica na Železničkoj stanici, pojavila parola – korupcija ubija, ali da je istraga o finansijskim tokovima otvorena kasnije.

Građanima je, kaže, postalo jasno da se mnoge nabavke ne obavljaju putem tendera, već da postoje i drugi mehanizmi kao što su međudržavni sporazumi i posebni zakoni.

U istraživanju su građani pitani da se izjasne o tome da li je opravdano da se ugovori drže tajno, kao i da objavljivanje kako se troši zavisi od odobrenja investitora, izvođača radova.

„Dobili smo plebiscitarnu podršku ideji da bi ugovori trebalo da budu javni. Kada se saberu odgovori za, vidimo da je to preko tri četvrtine ispitanih“, kazao je Nenadić.

Među oblicima korupcije koje građani prepoznaju su zloupotrebe koje imaju stranački karakter – zapošljavanje u javnoj službi zarad stranačkih poslova, vlasnici privatnih preduzeća pružaju usluge stranakama da bi sebe sačuvali od kazne, kontrole...

„Mnoge tragedije se dese zato što kontrole nema dovoljno. Imamo brojne sumnje gde su kontrole selektivne i ne pokrivaju sve koji su dužni da primenju zakon, već se zareda samo po nekim firmama“, navodi Nenadić.

Optimizam da će se korupcija smanjiti izrazilo je 28 odsto ispitanih građana.

To su iskazali ljudi koji inače dobro ocenjuju postupke državnih organa, stariji ispitanici, niže obrazovani, iz ruralnih sredina, naveo je Nenadić, dodajući da i kod dela nezadovoljnih postoji određeni optimizam da se stvari mogu promeniti u doglednom vremenu.

To daje šansu da se nešto zaista i uradi. Bila bi šteta da se energija i interesovanje građane ne iskoristi za neke reforme koje će doneti rezultate u dužem roku“, rekao je on.

Istraživanje je pokazalo i da samo 16 odsto ispitanika misli da Strategija za borbu protiv korupcije postoji i da daje neke rezultate u primeni. „Strategija i akcioni plan nisu predvideli rešenja za neke stvari o kojima i danas pričamo – objavljivanje svih ugovora, primena tendera za sve vredne poslove, proaktivno delovanje tužilaštva kada je u pitanju pokretanje postupaka“, naveo je Nenadić.

Saopštenja

Preplitanje stranačkog i državnog i odsustvo kontrole

11. aprila 2025.

Nasuprot glavnoj preporuci iz junskog izveštaja ODIHR „da preduzme mere kojima bi se obezbedila odvojenost države i stranke, kao i nepristrasnost javne uprave tokom kampanje“¹, Srbija se u međuvremenu dodatno odaljila od ostvarivanja tih ciljeva. Takav scenario nije sprečila ni činjenica da se Vlada Srbije u okviru Reformske agende obavezala da će do kraja ove godine usvojiti ključne zakonske mere da bi se ispunile sve ključne preporuke Venecijanske komisije i ODIHR, u kom slučaju bi stekla pravo na 27,175,246.75 evra pomoći iz Plana Razvoja EU.

Nisu usvojeni propisi koji bi obuhvatili sve vidove zloupotrebe javnih resursa i jasnije razdvojili partijsko – političke aktivnosti od državnih. Štaviše, ključne institucije, koje bi trebalo da obezbede primenu postojećih pravila – javno tužilaštvo i Agencija za sprečavanje korupcije – i dalje to ne čine. Razlika između državnog i partijskog se dodatno zamagljuje time što trenutno partije na vlasti svoje ključne promotivne aktivnosti ne sprovode pod svojim obeležjima, već kroz izjave i najave državnih funkcionera koje promovišu novi politički pokret, predstavljajući sve to kao „odbranu države“.

Iako se već nedeljama najavljuje održavanje, kako se ističe „svenarodnog“, „svesrpskog“ i „iznadstranačkog“, „patriotskog“ skupa / sabora u Beogradu od 11. do 13. aprila, i dalje je nejasno ko je zvanično organizator događaja. Reč je o podacima koji su od značaja za primenu Zakona o finansiranju političkih aktivnosti i Zakona o sprečavanju korupcije, ali se Agencija za sprečavanje korupcije, nadležna za kontrolu primene tih propisa, ovim povodom još nije [oglašavala](#), niti je tu informaciju dostavio ili objavio MUP.

Na okupljanje je pozvao predsednik Republike, naglasivši da to čini u ime „Pokreta za narod i državu“. Udruženje građana pod tim nazivom je registrovano 28.3.2025, ali osim fizičke adrese, ono nema čak ni veb-sajt ili druge kontakt podatke. Pri tom, udruženje je registrovala osoba koja se ne nalazi na spisku članova [inicijativnog odbora](#) Pokreta, pa nije moguće utvrditi da li je reč o istoj organizaciji niti kakva je uloga i status predsednika Republike u njoj. Potom su poziv građanima da dođu na skup uputili predsednici stranaka, između ostalih [SNS](#) i [SPS](#). U međuvremenu, najveći deo plaćene promocije ovog skupa ne vrše registrovane političke stranke ili udruženje „Pokret za narod i državu“, već [Centar za društvenu stabilnost](#), takođe registrovan kao udruženje.

Iako su javni funkcioneri uglavnom vodili računa da pozive na ovaj događaj ne upućuju preko svojih službenih adresa, to pravilo su prekršili pojedini [ministri](#) i predsednici [opština](#). Sudeći po najavi ministra

¹ Slično tome, u svom zajedničkom mišljenju iz 2022. Venecijanska komisija i ODIHR su zatražili „preduzimanje širokog spektra mera radi sprečavanja zloupotrebe položaja i državnih resursa, uz detaljno uređenje takvih praksi, stvaranje mehanizama za pritužbe i primenu pravila, kao i srazmernih i odvraćajućih kazni“.

[finansija](#), na ovom skupu će biti organizovano predstavljanje lokalnih samouprava i „Poštanske štedionice“ (banke u državnom vlasništvu), što bi, ukoliko se obistini, takođe predstavljalo zloupotrebu javnih resursa. Slično tome, nejasno je po kom osnovu su angažovana pojedina javna preduzeća poput JP Parking servis i JP Vodovod i kanalizacija iz Beograda.

Javna tužilaštva se do sada nisu oglašavala u vezi sa brojnim javno iznetim [tvrdnjama](#) o tome da se na zaposlene u javnim preduzećima, ustanovama i lokalnim samoupravama vrše pritisci na zaposlene kako bi došli na ovaj skup, niti je poznato da su to činila u ranijim sličnim prilikama.

Da postojeći institucionalni mehanizmi kontrole ne funkcionišu čak ni u situacijama koje su pravno daleko jednostavnije, najbolje se može videti na primeru skupa koji je takođe održan pred Narodnom skupštinom, u proleće 2023, pod nazivom „Srbija nade“. Iako je nesumnjivo [potvrđeno](#) da je organizator skupa 26.5.2023. bila Srpska napredna stranka i da je reč o skupu koji je podrazumevao višemilionske troškove, dve godine kasnije je i dalje nepoznato da li su ti troškovi evidentirani. Naime, u stranačkom godišnjem finansijskom izveštaju SNS za 2023. se ovaj skup ne pominje, a Agencija za sprečavanje korupcije, i pored toga što je rok za sprovođenje kontrole istekao u februaru 2025, i dalje nije objavila svoje nalaze za devet političkih subjekata, među kojima je i SNS.

Šta sve nije uređeno pred izbore u Zaječaru i Kosjeriću

14. aprila 2025.

Nema novih ograničenja funkcionerske kampanje, mera zaštite od zloupotrebe javnih resursa, niti pravičnih pravila o finansiranju kampanje za izbore u Zaječaru i Kosjeriću.

Raspisivanjem izbora za odbornike u Zaječaru i Kosjeriću², po zakonu je počela izborna kampanja u ta dva mesta. Dok je potpuno nepoznato ko će na ovim izborima uopšte učestvovati, već sada se zna koja sve bitna pitanja u vezi sa izbornom kampanjom nisu uređena, a morala su biti, da bi izborna trka bila ravnopravnija od dosadašnjih.

Nasuprot preporukama koje je dao ODIHR, ni u ovoj izbornoj kampanji neće biti zabranjeno da lokalni funkcioneri baš u naredna dva meseca organizuju promotivne događaje, da opštine zakupljuju bilborde da bi promovisale svoje uspehe ili da upravo sada realizuju socijalne programe. Slično tome, nema ograničenja ni za republičke funkcionere da se baš u ovom periodu sete škola, bolnica, sportskih klubova, turističkih objekata i preduzetnika koje bi trebalo obići u Zaječaru, Kosjeriću i okolnim selima.

2

http://www.parlament.gov.rs/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%81%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0_%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B5_%D1%81%D0%BA%D1%83%D0%BF%D1%88%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B5.50904.43.html

Kao što je Transparentnost Srbija pokazala, tokom prethodnih izbora u ova dva mesta (2021) broj ministarskih poseta bio je čak *37,6 puta učestaliji* nego u doba van kampanje³.

Glavna preporuka ODIHR nakon lokalnih izbora iz juna 2024. bila je da se „preduzmu mere kojima bi se obezbedila odvojenost države i stranke, kao i nepristrasnost javne uprave tokom kampanje“. Ovoj preporuci prethodi konstatacija da su „stranačke liste širom zemlje nosile ime predsednika Republike“, te da su se „predsednik i vodeći vladini zvaničnici često pojavljivali na izbornim plakatima, u televizijskim spotovima i na izbornim skupovima, uz značajnu medijsku pažnju i promociju njihovih dostignuća“⁴.

To što ne postoje nova zakonska ograničenja, ne znači da partije i funkcioneri na vlasti moraju da nastave sa dosadašnjom praksom. Naprotiv, njihovo postupanje u ovoj kampanji će najbolje pokazati da li postoji spremnost za unapređenje uslova za bilo koje buduće izbore a samim tim i za ispunjenje preporuka ODIHR-a.

Značaj ovih pitanja je utoliko veći zato što je iz budžeta grada Zaječara za sve učesnike u izbornoj kampanji zajedno namenjeno 1.284.000 dinara, a u Kosjeriću svega 350 hiljada dinara. Ukoliko bi broj izbornih lista bio isti kao 2021, podnosioci lista u Zaječaru (devet lista) bi pre izbora dobili po 57 hiljada dinara, a u Kosjeriću (pet lista), po 28 hiljada dinara (ostatak novca se dodeljuje naknadno, na osnovu izbornog uspeha). Trošak izborne kampanje, takođe nasuprot preporuci ODIHR, nije ograničen. Očigledno je da u takvoj situaciji ni jedna lokalna grupa ne bi mogla da parira parlamentarnim strankama koje dobijaju značajne iznose iz republičkog budžeta, a pogotovo ne izbornoj listi koju bi svojom logistikom podržala vlast⁵.

³ <https://transparentnost.org.rs/sr/aktivnosti-2/saoptenja/11913-vlada-u-funkcionerskoj-kampanji-za-izbore-u-kosjericu-i-zajacaru>

⁴ <https://www.osce.org/files/f/documents/7/5/576745.pdf>

⁵ https://transparentnost.org.rs/images/Novac_iz_budzeta_za_parlamentarne_stranke_.pdf

Konferencije

Istraživanje: Korupcija najveći problem za 22 odsto građana

1. aprila 2025.

Istraživanje o odnosu prema korupciji, koje je sproveda Transparentnost Srbija, pokazalo je da je korupcija prvi put u poslednjih četvrt veka najveći problem za građane Srbije.

Korupciju je na vrh liste problema stavilo 22 odsto građana, na drugom je, sa 12 odsto, problem kriminala, dok treće, sa po 10 odsto, dele situacija na Kosovu, niska primanja i siromaštvo.

Polovina građana smatra da je korupcija u porastu, rekao je na predstavljanju istraživanja programski direktor TS Nemanja Nenadić i dodao da država ima kapacitet da je suzbije.

„Jedino je pitanje da li želi ili ne. To se često naziva 'politička volja'. Ali ako postoji obaveza suzbijanja korupcije, pa se krši, radi se o prisustvu političke volje da se zakoni ne primenjuju", rekao je Nenadić.

Više od četvrtine, 27 odsto građana, misli da je nivo korupcije veoma povećan, 23 da je malo povećan, 35 odsto ispitanika reklo je da nije bilo promena u odnosu na raniji period, a 12 odsto je ocenilo da je korupcija u padu.

"Pitali smo građane šta misle o Strategiji za borbu protiv korupcije. Veliki broj građana ne zna ni da strategija postoji (29 odsto), a 33 zna da postoji, ali smatra da se ne primenjuje, dok je 16 odsto reklo da taj dokument donosi rezultate", dodao je Nenadić.

Imamo jedan od aktuelnih zahteva, da se objavi dokumentacija o konkretnom ugovoru države, a mi smo se založili da se objave svi ugovori koji se tiču trošenja novca iz budžeta, izjavio je Nenadić.

On je naveo da tri četvrtine građana misli da nema mesta poverljivosti ugovora, čak i ako strani partner u poslu to zahteva.

Član Upravnog odbora Transparentnost Srbija Zlatko Minić kazao je da su ispitivani i stavovi građana o faktorima koji negativno utiču na rad tužilaštva.

"Oko 71 odsto smatra da tužilaštvo ne goni one koji imaju političku moć, a oko 56 odsto ljudi misli da tužilaštvo nema dovoljno samostalnosti u radu", dodao je Minić.

TS je na konferenciji podstila i na preporuke za borbu protiv korupcije.

Istraživanje je sprovedeno u periodu između 13. i 24. marta 2025. godine na teritoriji Srbije bez Kosova i Metohije, a odgovori su prikupljeni telefonom i terenskim radom.

Istraživanje je za potrebe Transparentnosti sproveo Centar za slobodne izbore i demokratiju (CESID) na reprezentativnom uzorku od 1.000 punoletnih građana Srbije.

Pogledajte [prezentaciju](#) sa istraživanja.

Pogledajte snimak konferencije na [Youtube kanalu TS](#).

Pogledajte [predloge i preporuke](#) TS za unapređenje borbe protiv korupcije

Inicijative i analize

MUP – procena broja učesnika

15. aprila 2025.

TS je od MUP-a Srbije zatražila dokumente iz kojih se može videti koja je procena broja učesnika javnog skupa koji je održan u Beogradu 12.4.2025. godine ispred doma Narodne skupštine i u okolnim ulicama, i na osnovu kojih vrsta podataka je ta procena data (npr. snimci iz vazduha, snimci zemaljskih kamera, podaci dobijeni od organizatora i slično).

U zahtevu MUP-u TS je ukazala da na zvaničnoj veb prezentaciji Ministarstva unutrašnjih poslova nismo pronašli procenu broja učesnika, već samo informacije o incidentima, ali su informacije o proceni broja učesnika, uz pozivanje na Ministarstvo unutrašnjih poslova davali pojedini javni funkcioneri.

MUP je n zahtev odgovorio da ne poseduje dokument koji bi sadržao tražene informacije te da informacija od javnog značaja nije odgovor kreiran na osnovu postavljenih pitanja podnosioca zahteva već informacija koja već postoji, odnosno sadržana je u dokumentu u posedu organa.

TS je odgovorila na ovaj dopis MUP-a i pojasnila da je zahtevom jasno naznačeno da se traže kopije jednog ili više dokumenata koji su u posedu Ministarstva, a iz kojih se može videti koja je procena broja učesnika javnog skupa koji je održan u Beogradu, 12.4.2025. godine ispred Doma Narodne skupštine i u okolnim ulicama, i na osnovu kojih vrsta podataka je ta procena data. Kao primer su navedeni snimci iz vazduha, snimci zemaljskih kamera, podaci dobijeni od organizatora.

“Verujući u istinitost službenog spisa koji ste nam uputili, ovim putem vas molimo da nam dostavite dodatne informacije od javnog značaja.

Predmet zahteva su sledeće informacije:

1. Informacija o tome da li je Ministarstvo posedovalo jedan ili više dokumenata koji sadrži procenu broja učesnika javnog skupa koji je održan u Beogradu, 12.4.2025. godine ispred Doma Narodne skupštine i u okolnim ulicama. Ova informacija će biti vidljiva iz nekog od dokumenata iz tačke 2. i 3. ovog zahteva.
2. Ukoliko Ministarstvo nije posedovalo dokument iz tačke 1. ovog zahteva, informacija o tome iz kojih razloga dokument koji sadrži procenu broja učesnika javnog skupa Ministarstvo nije izradilo, pošto to inače redovno čini (npr. kopija naloga da se takva procena ne vrši, pisano izjašnjenje zaduženog lica o razlozima zbog kojih procena nije mogla da bude izvršena, kopija akta o pokretanju disciplinskog postupka protiv lica koja su propustila da izrade procenu broja učesnika javnog skupa i slično).

3. Ukoliko je Ministarstvo posedovalo jedan ili više dokumenata iz tačke 1. ovog zahteva, ali ih više ne poseduje, informacija o razlozima zbog kojih je nastala takva situacija (npr. zapisnik o predaji dokumenata drugom državnom organu, zapisnik koji se odnosi na uništenje dokumentacije i slično).

Ukoliko su podaci koje ste uneli u službeni spis 03.3.3 broj: 07-1500/25-3 od 29.4.2025. bili neistiniti, odnosno, ako ste pogrešno protumačili da sve tražene informacije moraju da budu sadržane u jednom dokumentu, umesto odgovora na ovaj zahtev možete nam dostaviti kopije više dokumenata koji sadrže informacije tražene zahtevom od 15.4.2025.

Mediji

Želje građana i volja vlasti

Vreme, 11. aprila 2025.

Kada sledeći put budete čuli nekoga na vlasti da se poziva na dobijeno poverenje naroda da bi opravdao poteze sumnjive zakonitosti i isplativosti, setite se ovog prikaza podataka iz istraživanja javnog mnjenja u vezi sa nekim od ključnih pitanja za borbu protiv korupcije.

Sve i kada bi bilo istina da su građani dali vladaocu puno poverenje da vodi državu onako kako on u tom trenutku proceni da je najbolje na poštenim izborima i slobodnom voljom (što je, za solidno veliki broj glasača, upitno), nema baš nikakvog osnova da se zaključi da su se saglasili čak ni sa ključnim potezima koje je vlast namerila da preduzme.

Uzmimo primer današnje Srbije. Razne izborne liste, čiji je naziv uvek počinjao istim imenom, a nastavljao se parolama „za našu decu“, „budućnost“, „sutra“, „ne sme da stane“ i slično, dobijale su između 1,6 i 2 miliona glasova, a kao glavni argument u svoj prilog predstavljali su mape Srbije premrežene putevima i prugama i zatačkane raznim privrednim objektima. Neke od njih su bile javne investicije, druge privatni projekti subvencionisani državnim budžetom. Mapa „dela govore“ je u međuvremenu napustila internet, dok se aktuelni nepostojeći projekat, vredan 17,8 milijardi (možda postojećih) evra, „Skok u budućnost - Srbija 2027“ još uvek drži vidno na sajtu Vlade.

Tamo gde projekti postoje i realizuju se, Vlada to čini na jedan od dva načina. Prvi je da zaključuje međudržavne sporazume, koji isključuju primenu Zakona o javnim nabavkama, pa da onda firmi iz te države dodeljuje ugovor bez konkurencije i nadmetanja. Cena za koju plaćamo takve radove po definiciji ne može biti povoljnija od one koju bismo platili da je bilo tendera. A kako se i koliko država stara da obezbedi poštovanje pravila iz ugovora sa izvođačima, na žalostan način smo videli nakon objavljivanja dokumenata o rekonstrukciji železničke stanice u Novom Sadu, a još više iz onoga što nije objavljeno.

Drugi, jednako često primenjen mehanizam jeste donošenje posebnih zakona za jedan ili grupu projekata. To je elegantnije rešenje, jer urušavanje pravnog sistema izgleda manje bahato. Pored toga, kad se već donosi poseban zakon, njime se pored nadmetanja u javnim nabavkama može izbaciti i štošta drugo što može da zasmeta „projektu od nacionalnog značaja“ – na primer neke obaveze oko zaštite životne sredine ili planiranja i izgradnje. A za nabavke, isključenje primene zakona se zamaskira nekom ad hoc procedurom, samo za taj projekat (npr. EXPO, Moravski koridor ili Beograd na vodi – ovaj poslednji obezbeđen dvostruko i kroz međudržavni sporazum i kroz „lex specialis“).

Pa se tako organizuje „tender specialis“, koji bi uz primenu redovnog Zakona o javnim nabavkama kao od šale bio oboren zbog diskriminacije ili narušavanja pravila. Caka je u tome što se pravna sredstva iz Zakona o javnim nabavkama ovde ne mogu koristiti. Kome smeta to što je Vlada rešila da boduje firme prema prethodnom iskustvu, ali samo pod uslovom da je ono stečeno na Balkanu, ili to što je rok za podnošenje ponude samo sedam dana ili ako je nekome čudno što da se među kriterijumima ne boduje finansijski deo ponude, može da se žali „upravi vodovoda“.

Dakle, ako pođemo od blagonaklone pretpostavke da su (neki) građani glasajući za vladajuću stranku glasali za sve te iscrtnane projekte i investicije, može li se reći i da su pristali da se sve to gradi i investira po bilo koju cenu i na bilo koji način? Svakako ne, ako nisu bili baš tako pitani. A nisu.

A šta građani zaista misle?

Građane smo zato upitali za stav – da li Vlada treba da objavi ugovore koji se tiču trošenja javnog novca, bez obzira na to da li bi objavljivanje bilo po volji njenom stranom partneru. Ovako pitanje proizlazi iz učestale prakse da se neobjavljivanje ugovora pravda stvarnim ili navodnim zahtevima firmi sa kojima država posluje. Setićemo se, nakon tragedije u Novom Sadu, dok vlast još uvek nije ušla u mod „svi studentski zahtevi su ispunjeni“, priča je bila drugačija – da su ugovori tajni, jer to navodno traži „kineska strana“. Nije ovo, naravno prva vlast koja ugovora ogromna davanja iz budžeta bez namere da onima koji će sve to da plate predoči potpune informacije. Kako god bilo, i kada je tajnost neosnovana, ugovori se sa iznenađujućom lakoćom neodgovornosti jednostavno ne objavljuju. Trenutno je „tarifa“ za objavljivanje dokumentacije o jednom projektu šesnaestoro mrtvih putnika i nekoliko stotina hiljada istrajnih demonstranata.

Koliko se slažete tvrdnjom - Vlada treba da objavi ugovor koji se tiče trošenja novca iz budžeta, čak i ako njen privatni partner iz inostranstva od nje traži da to ne učini, u %

Izvor: Izveštaj sa istraživanja javnog mnjenja, „Odnos građana Srbije prema korupciji“, CESID, mart 2025., Istraživanje na nacionalnom reprezentativnom uzorku od 1000 punoletnih građana Srbije, sprovedeno od 13. do 24. marta, korišćenjem CATI i CAPI tehnike, na osnovu upitnika koji su kreirali CESID doo i Transparentnost Srbija, za potrebe TS.

Za bezuslovnu transparentnost Vlade po pitanju objavljivanja ugovora koji dovode do trošenja novca iz budžeta zalaže se 55% građana, a još 22% ispitanika daje prevagu objavljivanju ugovora u odnosu na eventualne suprotne zahteve Vladinih inostranih partnera. Suprotno stanovište zauzima svega 17% anketiranih, od čega je samo 6% onih koji su skloni u potpunosti da podrže poverljivost aranžmana. U okviru demografskih kategorija takvi stavovi su natprosečno prisutni kod građana koji imaju više od 60 godina, koji su završili samo osnovnu školu ili su bez formalnog obrazovanja, kao i žena.

Još je veći broj građana (75%) koji se u potpunosti slaže sa tvrdnjom da uvek treba obezbediti što veću konkurenciju kada se bira izvođač najvrednijih javnih radova (npr. autoputevi, elektrane, namerno nismo pominjali železničku infrastrukturu). Uz to, još 14% anketiranih izražava delimično slaganje sa ovim stavom.

Na suprotnom polu građanima je ponuđen odgovor: „Opravdano je da Vlada direktno bez nadmetanja dodeli posao firmi iz druge države zbog političke podrške te zemlje, čak i ako ćemo platiti veću cenu“. Takav stav je podržalo svega 9% anketiranih građana. U nedostatku drugih argumenata koji bi se mogli predstaviti u korist direktnih dogovora naspram tendera, naveli smo nešto što bi zaista moglo da bude argument u prilog vlasti kada ulazi u ovakve aranžmane. Gledajući današnju Srbiju, ako ništa drugo, vlastima se zaista ne može zameriti selektivnost – umesto primenom Zakona o javnim nabavkama, u direktne dogovore za vredne radove su ulazili sa firmama iz Kine, Rusije, Turske ali i SAD i Francuske, da ne pominjemo Azerbejdžan i naravno firme registrovane u Ujedinjenim arapskim emiratima. Tenderi ostaju za male nabavke i za po neki projekat koji dolazi iz raznih EU fondova.

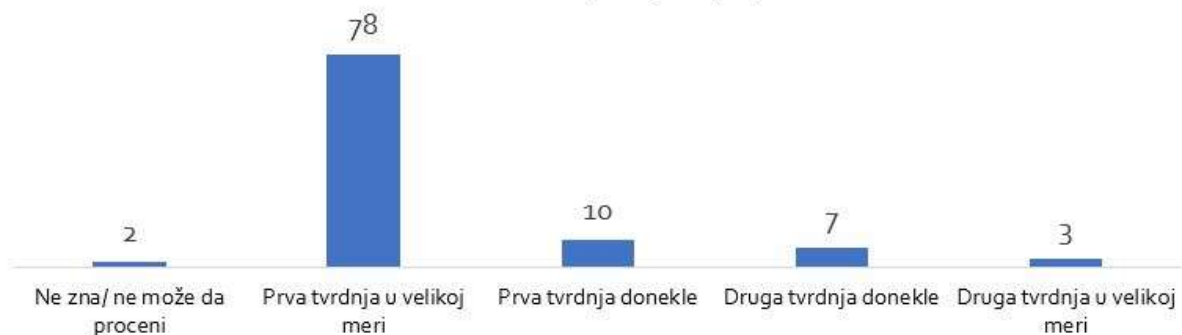
Izvor: isto.

Priču zaokružuju stavovi građana u pogledu posebnih zakona. Kao što možemo da vidimo, taj vid narušavanja pravnog poretka građani ne opravdavaju. Naprotiv, 78% ispitanika je bilo izričito da za sve projekte treba primenjivati redovna pravila o nabavkama, izgradnji i zaštiti životne sredine. Tek svaki deseti građanin nalazi neko opravdanje da se najveći projekti realizuju na osnovu posebnih zakona, iako je upravo to slučaj u stvarnosti (uključujući i najaktuelniji EXPO).

Među ispitanicima koji se protive glavnim modalitetima rada vlasti u Srbiji sigurno ima i mnogo onih koji su više puta zaokružili na izborima promotere takve prakse. To, naravno, može da znači da im transparentnost, zakonitost i konkurencija koja donosi uštede nisu najvažnije stvari pri opredeljivanju, ali je još verovatnije da su do njih slabo dopirale informacije koje osvetljavaju drugu stranu blistavih prezentacija vladinih projekata.

PRVA: Za sve građevinske projekte država treba da primenjuje ista pravila (o nabavkama, izgradnji, zaštiti životne sredine itd);

DRUGA: Opravdano je da se ne primenjuju neka pravila (o nabavkama, izgradnji, zaštiti životne sredine itd) za najveće projekte

Izvor: isto.

Kako građani mogu da utiču?

Ako pozivanje na volju građana nije validan argument za sve ove nakaradne prakse vlasti, da li to znači da bi o svim ovim pitanjima trebalo da se odlučuje kroz neki vid narodnog izjašnjavanja? Izbori u Srbiji nisu najsrećniji trenutak za to. Za početak, partije nemaju obavezu da uopšte predstavljaju programe. Kada bi takva obaveza postojala, bilo bi dobro da njihovu ekonomsku utemeljenost proverio neko nezavisan i stručan, kao što je kod nas Fiskalni savet.

Bolja opcija je davanje mogućnosti građanima da se neposredno izjasne o najbitnijim pitanjima, na referendumu, kada je reč o velikom zaduživanju. Nema suštinske razlike u tome hoće li meštani nekog sela odlučiti da svako izdvoji po 3-4 hiljade evra za seoski put kroz samodoprinos (o čemu je referendum obavezan) od situacije kada Ministarstvo finansija, Vlada i Skupština (ili jedna osoba umesto svih njih) odluče da za toliko zaduže u proseku svakog punoletnog građanina za izgradnju nekoliko autoputeva (gde ne samo da nema referenduma, nego ni javnih konsultacija o tome šta su prioriteta).

A pošto se pokazalo da u pravnom sistemu nema efikasnog leka protiv posebnih zakona, a naročito međudržavnih sporazuma, rešenje se jedino može tražiti dopunom Ustava. To je i jedna od stvari za koje se Transparentnost Srbija zalaže – da se u najvišem pravnom aktu postavke prepreke prekomernom zaduživanju i kršenju finansijskih propisa, kojih trenutno nema. A ako je do toga stalo i građanima, kao što se čini da jeste ovih meseci, onda jedna od aktivnosti postojećih zborova građana, čija su zakonska ovlašćenja minimalna (predlozi i zahtevi) može da bude upravo prikupljanje potpisa za jednu takvu ustavnu narodnu inicijativu.

Nemanja Nenadić za Vreme